

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

South-Eastern Finland
University of Applied Sciences

PLEASE NOTE! THIS IS A PARALLEL PUBLISHED VERSION / SELF-ARCHIVED VERSION OF THE ORIGINAL ARTICLE

This is an electronic reprint of the original article.
This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Kosonen, Miia

Title: Kun kertomus karkasi käsistä

Version: Publisher's PDF

Please cite the original version:

Kosonen, M. (2020). Kun kertomus karkasi käsistä. Tietoasiantuntija 2 - 3, 34 - 35.

HUOM! TÄMÄ ON RINNAKKAISTALLENNE

Rinnakkaistallennettu versio voi erota alkuperäisestä julkaistusta sivunumeroiltaan ja ilmeeltään.

Tekijä(t): Kosonen, Miia

Otsikko: Kun kertomus karkasi käsistä

Versio: Publisher's PDF

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kosonen, M. (2020). Kun kertomus karkasi käsistä. Tietoasiantuntija 2 - 3, 34 - 35.

Kun kertomus karkasi käsistä

Tarinallisuus kumpuaa ihmisen kyvystä kuvitella asioita ja rakentaa narratiivisia kokonaisuuksia kokemastaan. Tarinoiden avulla voidaan ymmärtää maailmaa, eläytyä ja samaistua muiden kokemuksiin. Hurjimmankin tarinavillityksen keskellä on silti muistettava kertomusmuodon rajat.

TEKSTI: MIIA KOSONEN

Tarina on yksinkertaisuudessaan tapahtumien muuttamista sanoiksi, kuviksi ja ääniksi. Tarinoita tarjoavat esimerkiksi kirjallisuus, journalismi, kuvataide, musiikki, tanssi, elokuvat ja pelit. Kerronnan tapoja on monia. Tarinoita kertomalla voidaan opettaa, viihdyttää ja välittää kokemustietoa eteenpäin.

Aristotelinen, klassinen kaava tarinalle on alku, keskikohta ja loppu. Ensin hahmotellaan puitteet ja kehitellään juonenkulku, sen jälkeen saavutetaan käänne- tai huippukohta, josta jäädytellään kohti loppuratkaisua. Toisaalta tarina voi olla myös kehämäinen, pirstaleinen tai jopa absurdi, kuten Monty Pythoninsa katsoneet tietävät.

Pääosissa: tarinankerronta ja tarinallistaminen

Tarinankerronta on siis yhtä vanha ilmiö kuin ihmiskunta. Yritys- ja markkinointikieleen se lienee pesiytynyt teollistumisen ja massatuotannon myötä. Kun tuotettiin paljon, piti voida erottua muista. Coca-Cola ei ole käynyt kaupaksi siksi, että se on mustahkoa sokerilientä, vaan brändinsä ja tarinankertojiensa ansiosta. Tarinankerronta on myös laadullisessa tutkimuksessa sovellettava menetelmä, jota voidaan hyödyntää, kun halutaan ymmärtää ihmisten subjektiivista kokemusmaailmaa.

Tarinallistaminen on tarinalähtöistä palvelumuotoilua.

Tarinallistaminen on Kalliomäen (2014) mukaan tarinalähtöistä palvelumuotoilua, jossa toimintaa suunnitellaan tarinalähtöisesti. tarinat ovat usein opettavaisia esimerkkejä, joilla voidaan havainnollistaa, kuinka tuote tai palvelu ratkaisee ongelman. Tarina konkretisoi, kärjistää ja herättää tunteita.

Tarinoiden tiivis yhteys sosiaalisen median algoritmien aikakauteen onkin ilmeinen. Taistelu huomiosta on samalla kisailua houkuttavimmasta tarinasta. Ne

Tarinat ovat usein opettavaisia esimerkkejä, joilla voidaan havainnollistaa, kuinka tuote tai palvelu ratkaisee ongelman. Tarina konkretisoi, kärjistää ja herättää tunteita.

leviävät verkossa viraaleina, niillä brändätään ja myydään, erotutaan ja menestytään. Kiinnostavimmat tarinat synnyttävät lisää tarinoita.

Tarinat eivät ole taikapölyä

Kuulostipa lupaavalta. Tulisiko nyt kaikkien tietojohdattamisesta kiinnostuneiden ryhtyä kiireesti kertomaan tarinaa? Ei, ilman liian ohuen tarinakäsityksen kriittistä tarkastelua, tähdentää dosentti, yliopistonlehtori **Maria Mäkelä** Tampereen yliopistosta ja Kertomuksen vaarat -projektista. Se tutkii kokemuksellista puhetta, itsestä kertomista ja tunteita herättäviä mallikertomuksia sekä näiden yhteiskunnallista ja poliittista hyötykäyttöä.

Kirjallisuudentutkijoille kertomus on taitolaji, ei hopealuoti, joka ratkaisee viestinnän haasteet.

Mäkelän mukaan elämme kertomusbuumin aikaa. Tarinallistamista pidetään aina tehokkaimpana ja ihmisläheisimpänä tapana viestiä. Kuka tahansa meistä voi valmentautua tarinoiden taikapölyä ripottelevaksi keijuksi. On pohdittava, mihin tarinallistaminen ylipäättään sopii ja kuinka sitä voi tehdä kestävästi ja vanhoja kaavoja uudistaen. Kirjallisuudentutkijoille kertomus on taitolaji, ei hopealuoti, joka ratkaisee viestinnän haasteet.

Viraalit somekauhistelut

Kertomuksen vaarat -projektin kokoamat tapaukset ovat tyypillisesti julkisia somepostauksia, joissa kerrotaan kauhutarina vaikkapa lastensuojelusta. ”Tämä on NIIN totta”, voi saatteessa lukea. ”Opettavaisia ja

Tarinan opetus jatkaa kulkuaan, vaikka alkuperäinen kokemustarina osoittautuisi lopulta vääristellyksi tai jopa tekaistuksi.

moralisoivia tarinoita sankareista, uhreista ja selviytyjistä kertovat nyt melkein kaikki poliitikoista journalisteihin ja mainostajista jopa poliisin viestintään, sillä ne saavat paljon somejakoja”, toteaa Mäkelä.

Kauhistelusta on lyhyt matka normatiivisiin päätelmiin, joissa ihmiset jaetaan sankareihin ja roistoihin ja esimerkiksi em. viranomaisen koko toiminta tuomitaan. Tarinan opetus jatkaa kulkuaan, vaikka alkuperäinen kokemustarina osoittautuisi lopulta vääristellyksi tai jopa tekaistuksi. Tarinan valta tänä päivänä onkin nimenomaan jakajan valtaa. Mediassa otsikoihin nousevat yksittäisten ihmisten tunnereaktiot, ei laajempi kokonaisuus: ”Suomesta palautettu turvapaikanhakija ammuttiin heti Irakissa, sisäministeri Mykkänen järkyttyi” (AL 12.2.2018). Kaksi vuotta myöhemmin uutisoitiin Keskusrikospoliisin selvittäneen koko surman lavastetuksi (Yle.fi 24.4.2020).

Suomessa tunnetuin esimerkki ”lapasesta lähteneestä” tarinasta lienee Enkeli-Elisa. Se kertoi koulukiusatusta ja itsemurhan tehneestä 15-vuotiaasta tytöstä, jonka tapaus levisi ensin blogissa ja Minttu

Vettenterän omakustannekirjana. Elisan tarinaa esiteltiin totena useissa tiedotusvälineissä, kunnes kesällä 2012 Helsingin Sanomien Kuukausiliite kyseenalaisti sen todenperäisyyden. Petostuomiota ei annettu, mutta ongelmakohtia nostettiin esiin: media ei tarkistanut taustoja riittävän hyvin ja itsemurhan romantisointi voi tosiasiaa johtaa niiden määrän lisääntymiseen. Vettenterä kertoi kuulustelussa, että Elisan vanhemmat eivät olleet todellisia henkilöitä, mutta taustalla oli oikeita ihmisiä ja tapahtumia.

Tarinallistamisen pimeä puoli

Eikö hyvä tarkoitus ole tärkeintä, saattaisi joku kysyä. Mallitarinoilla (esimerkiksi arjen enkelit, oravanpyörästä hyppääjät, kiusaamisen

Todellisuus on usein sotkuinen, kompleksinen ja epävarmuuden täyttämä.

uhrit, sairaudesta toipuneet) on kuitenkin tietty muotti, joka on usein ahdas. Kärsimys tai vakava sairaus ei välttämättä jalostanut ihmistä tippaakaan. Lisäksi tunteita herättävät kokemuskertomukset ovat alkaneet vaikuttaa myös politiikan kentällä. Todellisuus on usein sotkuinen, kompleksinen ja epävarmuuden täyttämä, mutta puhdaspiirteistä mallikertomusta ja sen tuottamaa tunnereaktiota on helpompi jakaa somessa. Tarinat eivät opeta epävarmuuden käsittelyä.

Tutkimusryhmä on myös havainnut, että käsitykset tarinoista ja niiden olemuksesta eroavat paljon toisistaan. Mielenkiintoista kyllä, ihmiset itse kertovat yleensä tarinaa, mutta sen sijaan vaikkapa poliittisella vastustajalla on narratiivi. Se on jotain ”kauheaa ideologista hapatusta”, kun taas tarina on ihanan vilpítőn ja omakohtainen, huomauttaa Maria Mäkelä.

Monista ilmiöistä on ylipäättään vaikeaa tehdä kertomusta siten, että ne tekisivät oikeutta kokonaisuvalle ja palvelisivat päätöksentekoa. Esimerkkeiksi sopivat ilmastonmuutos, pandemia ja yhteiskunnalliset rakenteet. Tarinat(kin) ovat arvokkaimpia silloin, kun niiden rooli ja rajoitteet on ymmärretty. Kertomuksen kertoo aina joku jossain tilanteessa jollekin yleisölle ja jossain tarkoituksessa. Tyypillisin ja tehokkain kertomus kertoo yksilön mullistavasta kokemuksesta ja sisältää samastuttavia yksityiskohtia.

Tarinallistajan tarkistuslista

Kertomuksen vaarat -projektin vinkit

- Pohdi, millaisiin jatkokäyttöihin kertomuksesi voi päätyä. Onko se edustava kuvaus yhteiskunnallisesta ilmiöstä, tai kertomuksen päähenkilö ”hyvä esimerkki” – mistä? Kertomuksilla on taipumus muuttua opettavaisiksi ja lopulta moralisoiviksi. Siksi laajemman ilmiön ja yksittäisen kokemustarinan suhde kannattaa kirjoittaa auki.
- Suhtaudu kriittisesti kaikkialla kiertäviin mallitarinoin. Jos koulukiusaamiskertomus on tapa henkilöbrändätä, mitä seurauksia tällä on vakavasti kiusatuille henkilöille?
- Mieti tarinan omistajuutta. Jos olet poliitikko, jolle äänestäjä kertoo kauhean elämäntarinansa vaalikojulla, onko oikein että jaat sen julkisessa someprofiilissasi kerätäksesi itsellesi ääniä? Kysy ainakin lupa tarinan omistajalta ja kerro, että olet saanut luvan.
- Kun puhut tarinoista ja tarinallistamisesta, pohdi mitä sillä tarkoitat. ”Yrityksemme on tarina” ei tarkoita yhtään mitään.

LISÄTIETOJA

Kertomuksen vaarat – Kokemuspuhe, eksemplumin paluu ja aikalaiskriittinen narratologia -projekti (2017-2020) rahoittaa Koneen säätiö. <https://kertomuksenvaarat.wordpress.com/>
Kalliomäki, A. 2014. Tarinallistaminen – palvelukokemuksen punainen lanka. Talentum.
Enkeli-Elisa. Artikkelit Wikipediassa: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Enkeli-Elisa>